

Санникова Парасковья Аркадьевна
Мэнэ Хангалас улууһун
Ф.К.Попов аатынан
Баатара орто оскуолатын
саха тылын уонна литэрэтиирэтин
учуутала

Буойун учуутал

(Бэдэгэиичэскэй динээстийэни төрүттээбит Матвеев Аркадий Павлович олоҕо, үлэтэ.)

Бэдэгэиичэскэй динээстийэни төрүттээбит, саха саарынарарын уһуйбут буойун учуутал олоҕун, үлэтин үөрэтии уонна кизэн эйгэбэ билиһиннэри.

Саҥа көлүөнэ ыччат бэйэтин норуотун историятын билиэхтээх, ылыныахтаах, ол холобуругар үөрэниэхтээх. Үлэлээбит үлэтинэн, сылдыбыт сырытынан, олорбут олоҕунан дьонно холобур буолуон сөптөөх Аркадий Павлович Матвеев туһунан тугу кэпсиэххэ сөбүй? Аркадий Павлович Матвеев 1917 сыллаахха Дьокуускай куоракка төрөөбүтэ. 1936 сыллаахха Дьокуускайдаагы педагогическай училищени бүтэриэбиттэн 1976 сылга диэри Мэнэ – Хангалас улууһун оскуолаларыгар начаалынай кылаас учууталынан, Холгума, Дьанхаады, Сыырдаах, Өргөннөөх оскуолаларыгар сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. 40 сыл ыччаты сырдыкка–кэрэбэ уһуйууга анаабыт буоллабына, ити иһигэр 17 сыл начаалынай оскуола сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. Аркадий Павлович Аҕа дойдутун көмүскүүр ытык иһин толоро 1942 сыл бэс ыйыгар сэриигэ аттаммыта уонна 1946 сыл ыам ыйыгар кыайы кынаттанан төннүбүтэ. Барыта 4 сыл кэринэ, 1425 суукка Арҕаа фронтта сулууспалаабыта. Румыния, Чехословакия куораттарын босхолуур иһин уоттаах сэриигэ зенитнэй артиллерия младшай командирынан, 106-гаубичнай артиллерийскай полкага разведчигынан сылдыбыта.

II- с Украинскай фронтта чаастарын кытары Венгрия, Польша, Румыния, Чехословакия, Австрия куораттарын босхолуур иһин уоттаах сэриигэ кыттыспыта. 2-с гвардейскай воздушнай десантнай биригээдэбэ, отделение командирын солбуйааччынан сулууспалаабыта, парашютунан бойобуой ыстаныылары онорбута. Сэрии бүпшүтүн кэннэ 1946 сыл ыам ыйыгар дылы Австрия сиригэр зенитнэй артиллерия хамандыырынан сулууспалаабыта. Төрөөбүт Сахатын сиригэр эргиллэн кэлэригэр, кини түөһүн Аҕа дойду сэриитин I- кы истиэпэннээх уордыана, «Хорсунун иһин», «Венаны ылыы иһин», «Германияны кыайы иһин» мэтээллэр кизэргэтэллэрэ. Ону таһынан элбэх махтал суруктарынан наҕараадалаабыта.

Улуу Кыайыы өрөгөйүн Австрия столицатыгар Венага көрсүбүтэ.

1939 сыллаахха Аркадий Павлович олоҕун аргыһа Матрена Лукиничнаны кытта ыал буолбуттара

Онон Аркадий Павлович аҕыс оҕотуттаналтатаүрдүк үөрэхтээх специалистар. Кини оҕолоро, сиэннэрэ, хоссиэннэрэ аҕалара, эһэлэрэтутустутолоҕун, бэйэлэринүлэлэринэн, олохторунансалгыылар.

Матвеевтардыэкэргэн, уопсайбэдэгэиичэскэйыстаастара 227 сылбуолла.

Аркадий Павловичэйэлээхолоххоэргиллэнучууталынанүлэлээнбарбыта, элбэх көлүөнэыччаттарыүөрэтэн – иитэн таһаарбыта.

Аркадий Павлович оҕону иитиигэ - үөрэтиигэ сүрүн болҕомтотун идэбэ туһаайан үөрэтиигэ уурбута. Хас биирдии үөрэнээччитин ис туругун, туохха дьобурдаабын үөрэтэн, ону сайыннарар туһугар ылсан үлэиирин үөрэнээччилэрэ бэлиэтииллэр. Кини үөрэппит оҕолоруттан, үгүстэрэ математикага дьобурдара арыллыбыта. Ол барыта кини муударай өйүттэн, толкуйдуур дьобуруттан сибээстээбэ. Оннооҕор уроукка суоттуур задачаларын

бэйэтэ, дыннээх олоххо баартан толкуйдаан онороро, оҕолору бэйэлэрин холобурдаан суоттатара . Физкультура уруоктарыгар араас акробатической трюктары, пирамидалары онорторорун уонна олору хас уруок аайы уустугурдан иһэрин үөрэнээччилэрэ ахталлар.

Аркадий Павлович олус дыһынан туран эбии үөрэх ытытар эбит. Ол түмүгэр оҕолор үөрэхтэригэр ситиһэр, тэннээхтэриттэн хаалсыбат, билиигэ тардыһар буолбуттар. Кини оҕону иитэригэр-үөрэтэригэр үөрэҕи, үлэни, спорду тэннэ дьүөрэлиитэ тутара.

Ол туһунан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын Бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйааччытынан үлэлээбит Мучин Матвей Васильевич бэйэтин ахтытыгар бу курдук суруйар: «Саас буолла да оскуолабыт олбуорун иһигэр биһигини кытта учууталбыт тэннэ лапта оонньуура, сүүрэрэ - көтөрө, күһүн аайы «Эбэ» сайылык үрдүгэр баар «Налбака иэйэтэ» диэн сиргэ хортуоппуй хостоноро, саас хаардаахха далгычыак мас киллэрэн баран оскуола таһыгар илиибитинэн мас эрбээн элбэх баҕайы кыстыыр маспытын саһанныырбытыгар тэннэ үлэлэхэрэ, салайара, бэс ыйын саҕатыгар Аркадий Павлович бэйэтин батыһыннара сылдьан сайын оттонуохтаах ходуһалары - алаастары кэритэ сылдьан маһы – оту ыраастыыр этибит. Кини бэйэтин үөрэнээччилэрин кытта куска, куобахха элбэхтик сылдьара.

Онон кини предмети эрэ үөрэтэр академической учуутал буолбатах этэ, бэйэтин үөрэнээччилэрин үлэҕэ, олоххо, айылҕаҕа харыстабыллаахтык сыһыаннаһарга элбэхтик үөрэппит эбит.

Онон мин олохпор тугу эмэ ситиспит буоллахпына, ол саамай төрдүн биир онорсубут киһинэн диринник ытыктыыр бастакы учууталым Аркадий Павлович Матвеев буолар».

Россия спордун ветерана, ССРС спордун маастара, Саха сиригэр спорт сайдыытыгар үтүөлэрин иһин бочуотунай знак кавалера Попов Климентий Егорович « Аркадий Павлович Матвеев Өргөннөөххө үгүс үтүөлээх" диэн ахтытыгар бу курдук суруйар: «Үөрэх аһыллыан эрэ иннинэ сана учуутал кэлбитин туһунан сурах иһилиннэ. Аармыйаттан кэлбит, биһиги нэһилиэкпит киһитэ Матвеев Аркадий Павлович эбит.

Аркадий Павлович туруорсан интернат астарда, оскуола дьэтин биир хонугар олорон үгүс тулаайах, анардас ийэлэр оҕолоро үөрэммиттэ дьон буолбуттук.

Ити курдук хардарыта көмөлөсүһүү, үтүөтүк санаһы курдук биһиги норуоппут үтүө үгэһэ «Өгөннөөххө» саҕаланытыгар Аркадий Павлович биир тэрийсээччи буолан дьон-сэргэ убаастабылын ылбыта.

Өргөннөөххө Саха сирин бүттүүн киэн туттар биллиилээх дьоно үөрэнэн бүтэрбиттэрэ. Маныаха Аркадий Павлович дьонун кылааты уксубут үрдүк үтүөлээх, ол да иһин кинини ытыктыбыт, киниэхэ мэлдьи махтал тыллары этэбит.»

«Бочуот Знага» орден кавалера, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ, суруналыыс Колесов Лука Гаврильевич «Бастакы учууталым» диэн ахтытыгар суруйар;

«Сэрииттэн эргиллэн кэлээт да, 1946 сыллаахха Аркадий Павлович урут хаһан да оскуола үлэлээбэтэх сиригэр- Өргөннөөххө начальнай оскуоланы аспыта. Онно кини паарталары, дуоскалары, атын үөрэтэр тэриллэри булууга түбүк бөҕөнү көрсүбүтэ. Суол-иис мөлтөҕө, массыына көстүбэтэ эбии ыарахаттары үөскэтэллэрэ.

Аркадий Павлович улахан сэмэй киһи этэ. Кини Өргөннөөх уонна Сыымах сэлиэннэтигэр ытытар «политической үлэтэ актыыбынай кыттыыны ылбыта. Пропагандист, лектор, общественной тэрилтэлэр салайааччыларга этэ.

Сэрии кэннинээҕи өр сыллаах үтүө түмүктэрдээх педагогической уонна общественной үлэтин иһин Аркадий Павловичка «Үлэҕэ туйгунун иһин» мэтээлинэн, атын правительственной наҕараадаларынан бэлиэтэммитэ.

Семен Елисеевич Санников тыыл, үлэ бэтэрээнэ «Аркадий Павловичы умнубаппыт» диэн ахтытыгар суруйар;.

Аркадий Павлович сэрииттэн, кыайы кынаттанан эргиллэн кэлэн, ыччаттары үөрэтиигэ-иитиигэ уһуннук, таһаарылаахтык үлэлээн, Баатара дьонун махталларын

ылбыт киһи буолар. Биһиги саҕана Өргөннөөххө начальнай оскуоланы туттаран, сэрии кэннинээҕи төрүөх оҕолор, төрөппүттэрин кытта ханна да барбакка бииргэ олорон, үрдүттэн үөрэнэн, начальнай оскуоланы бэтэрэн, салгыы үөрэнэллэригэр кыах, усулуобуйа баар буолбута, манан элбэх оҕо кэлин араас орто, үрдүк идэлээх специалистар буолан, билигин оройуон, өрөспүүбүлүкэ бары муннуктарыгар ситиһиилээхтик үлэлии-хамсыы сылдьаллар – маныаха Аркадий Павлович, үлэтэ -үтүөтэ умнуллубат.

Буйун учуутал Аркадий Павлович, олорон, үлэлээн ааспыт орто дойдуга олоҕо, инникитин даҕаны Баатара билинни ыччаттарыгар умнуллубат холобур өйдөбүннүк буолуоҕа».

Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Россия суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ Попов Николай Степанович «Таайым, бастакы учууталым», диэн ахтыгытыгар суруйар:

Мин таайым Аркадий Павлович Баатара нэһилиэгин ортоттон үрдүкү саастаах дьонун барытын кэриэтэ ааҕар-суруйар, ахсааны суоттуурга үөрэппит киһи. Дьон-сэргэ үрдүк ытыктабылларын ылыан ыллаҕа. Кини үрдүк култууралаах киһи этэ.

Таайым орто дойдуга кэлбит аналын толору толорон, аҕыс оҕону төрөтөн-иитэн, үөрэтэн атахтарыгар туруоран, Ийэ дойдутун кытаанах кэмигэр саа тутан туруулаһан, учуутал буолбут үрдүк аналын чиэстээхтик толорон барбыта. Кини сырдык аата оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэннэрин, бары аймахтарын, үөрэппит дьонун сүрэхтэриттэн үйэлэр тухары сүтүө суоҕа».

Буйун учуутал Аркадий Павлович Матвеев уоттаах сэрии бүтүөр дылы хорсундук сэриилэспитэ, эйэлээх олоххо күүскэ үлэлээбитэ, түөрт уонтан тахса сыл ыччаты кэрэҕэ, сырдыкка уһуйбута.

Баатара сирин дьонугар – сэргэтигэр, эдэр көлүөнэ ыччаттарыгар сырдыгы, үөрэҕи сахпыт саха интэллигиэнсийэтин биир чаҕылхай бэрэстэбиитэлэ буолар.

Сэрии кэннинээҕи аас – туор, ыарахан кэмнэргэ Өргөннөөххө оскуола, интэринээт астаран улахан көмөнү онорбута.

Аркадий Павлович учууталлар динээстийэлэрин төрүттээччинэн буолар. Хас сылын аайы Баатара орто оскуолатын бастыг үөрэнээччитигэр Матвеев Аркадий Павлович аатынан анал истипиэндийэни оҕолоро туттараллар.

Сэтинньи ый 2019 сыл